

ANDRZEJ KAIM SAC

Lublin

EKUMENIZM DROGĄ KOŚCIOŁA

Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982 – 1998. Red. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, Krzysztof Leśniewski, Jadwiga Leśniewska. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2000 ss. 938

„Doświadczenia ekumeniczne Kościołów chrześcijańskich stały się znaczącym fenomenem czasów najnowszych. Dialogi międzykościelne owocują wspólnymi deklaracjami i uzgodnieniami. Są to teksty ważne dla teologów i duszpasterzy, ale nie tylko dla nich. Mają doniosłe znaczenie dla całej wspólnoty ludzkiej. Oprócz treści ewangelicznych kryją w sobie teorię dialogów. Z tego właśnie względu są interesujące dla osób spoza wspólnoty chrześcijańskiej. Ich zbieranie, przekłady i udostępnianie jak najszerszemu gronu odbiorców jest ważną służbą na rzecz ludzkości. Mają one bowiem wartość ogólnoludzką i znaczenie ogólnokulturowe. Treści zawarte w ekumenicznych dokumentach uczą kontaktów międzyludzkich, mądrości bycia razem, umiejętności życia we wspólnocie. Są to bez wątpienia umiejętności niezbędne i poszukiwane w dobie powszechnych dążeń zjednoczeniowych” (Od redakcji s. 5).

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom profesorów ekumenizmu, studentów oraz innych osób zainteresowanych powyższą tematyką przygotowano w Instytucie Eku-

menicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zbiór dokumentów ekumenicznych Kościoła katolickiego z lat 1982-1998. Jest on kontynuacją opublikowanego wcześniej tomu dokumentów pod redakcją o. prof. Stanisława Napiórkowskiego OFMConv (*Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*. Lublin 1982 ss. 405).

Opracowana z wielką starannością kolekcja dokumentów Kościoła ostatniego dziesięciolecia prezentuje się bardzo imponująco. Ze względu na ich rangę i zasięg podzielono ją na dwie części: dokumenty ogólnokościelne i dokumenty Kościoła w Polsce. Pierwszy dział to dokumenty Stolicy Apostolskiej: encykliki, listy apostołskie, przemówienia, homilie papieskie. Są one na ogół dostępne w „Acta Apostolicae Sedis”, „L'Osservatore Romano” oraz w licznych innych publikacjach. Ale niemałych trudności dostarcza ich zgromadzenie, a jeszcze większych różne tłumaczenia tych samych dokumentów. Wychodząc naprzeciw naglącej potrzebie opracowania solidnej kolekcji źródeł, wybrano teksty w najlepszych przekładach, wiele wymagało podjęcia trudu ponownego ich tłumaczenia albo poprawy niektórych ich fragmentów. Co najważniejsze, nowa kolekcja wybranych dokumentów ma ujednoczone nazwy instytucji i organizacji ekumenicznych.

Biorąc do ręki potężny tom *Ut unum* (938 stron!) mamy świadomość, że nie jest to jeszcze *opus magnum* dla przygotowania całościowej syntezy ekumenicznej drogi Kościoła. Jest zaś owocem ogromnego wysiłku zbierania, gromadzenia źródeł, niezbędnych do zauważenia ekumenizmu jako drogi, którą odważnie podąża Kościół. Jego ślady są tak imponujące i tak różnorodne, że już sam wgląd w dokumentację potwierdza powagę zaangażowania Kościoła w ruch ekumeniczny. Kolekcja dokumentów jest jednocześnie źródłem dla teologicznego namysłu nad różnorodnością problematyki ekumenicznej jak i doskonałym poglądem na najnowszą historię rzymskokatolickiej ekumenii.

Zbiór otwierają, jak już wspomniano, DOKUMENTY OGÓLNOKOŚCIELNE, a wśród nich d o k u m e n t y g ł ó w n e, czyli dokument-matka: Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* Soboru Watykańskiego II, zamieszczony w nowej wersji przekładu, z zachowaniem w przypisach poprzednich i wymagających korekty wyrażen (s. 11), i odpowiedni fragment Katechizmu Kościoła Katolickiego (s. 27). D o k u m e n t y K o n g r e g a c j i i R a d: Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan. Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu z 25 marca 1993 r. (s. 30), Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej – 1998 r. (s. 102), Kongregacja do Spraw Nauki Wiary. Katolicka odpowiedź na *Raport końcowy* Międzynarodowej Komisji Anglikańsko-Rzymskokatolickiej – 6 grudnia 1991 r. (s. 120), List Kongregacji Nauki Wiary do J. E. Biskupa Wschodniej Anglii Alaina C. Clarka w sprawie dialogu ze Wspólnotą anglikańską – 21 marca 1982 r. (s. 128), Święta Kongregacja dla Kościołów Wschodnich – Dekret dotyczący formacji katolickich duchownych wschodnich – 2 maja 1995 r. (s. 129), Kongregacja Wychowania Katolickiego – Refleksje i wytyczne dotyczące studiów nad Kościołami wscho-

dniami – 6 stycznia 1987 r. (s. 132), Papieska Komisja „PRO RUSSIA” Zasady ogólne i wskazania praktyczne dla koordynowania pracy ewangelizacyjnej i zaangażowania ekumenicznego Kościoła katolickiego w Rosji i w innych krajach Wspólnoty Niepodległych Państw – 1 czerwca 1992 r. (s. 137), Papieska Rada do Spraw Środków Społecznego Przekazu – Kryteria współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej w środkach społecznego przekazu – 4 października 1989 r. (s. 145), Sekretariat dla Niechrześcijan. Postawa Kościoła wobec wyznawców innych religii – dokument poświęcony zagadnieniom dialogu i misji – 10 czerwca 1984 r. (s. 151), Papieska Rada do Spraw Jedności Chrześcijan. Pochodzenie Ducha Świętego w Tradycji greckiej i łacińskiej (s. 161), Zalecenia celem normalizacji stosunków między prawosławnymi a katolikami obrządku wschodniego na zachodniej Ukrainie. Moskwa, Monaster św. Daniela – 17 stycznia 1990 r. (s. 169), Komunikat Sekretariatu do Spraw Jedności Chrześcijan i Sekretariatu Katolickiego Wielkiego Domu Cylicji – 1983 r. (s. 172).

DOKUMENTY JANA PAWŁA II to e n c y k l i k i: *Ut unum sint* o działalności ekumenicznej (s. 174), *Redemptoris Mater* – fragment (s. 226), *Redemptoris missio* – fragment (s. 230), *Slavorum Apostoli* – fragment (s. 332); a d h o r t a c j e: Posynodalna *Vita consecrata* – fragment (s. 233); l i s t y a p o s t o l s k i e: *Egregiae virtutis*, ogłaszający świętych Cyryla i Metodego współpatronami Europy – 31 grudnia 1980 r. (s. 236), *Redemptionis anno* na temat Jerozolimy – 20 kwietnia 1984 r. (s. 239), *Duodecimum saeculum* z okazji 1200 rocznicy Soboru Nicejskiego II – 4 grudnia 1987 r. (s. 242), *Euntes in mundum* z okazji tysiąclecia chrztu Rusi Kijowskiej – 25 stycznia 1988 r. (s. 249), *Ordinatio sacerdotalis* o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom – 22 maja 1994 r. (s. 263), *Tertio millennio adveniente* do biskupów, duchowieństwa i wiernych w związku z przygotowaniem jubileuszu roku 2000 – 10 listopada 1994 r. (s. 266), *Orientalium Lumen* do biskupów, duchowieństwa i wiernych w setną rocznicę listu apostolskiego *Orientalium dignitas* Papieża Leona XIII – 2 maja 1995 r. (s. 296), na 400-lecie Unii Brzeskiej – 12 listopada 1995 r. (s. 321), *Anzitutto rendo* na 350-lecie Unii Użhorodzkiej – 18 kwietnia 1996 r. (s. 329); l i s t y: z okazji pięćsetlecia urodzin Marcina Lutra 31 października 1983 r. (s. 334), *Mantre si intensificano* do Biskupów kontynentu europejskiego na temat stosunków między katolikami a prawosławnymi w nowej sytuacji Europy Środkowej i Wschodniej – 31 maja 1991 r. (s. 336), *Una tragica guerra* do katolickich biskupów Chorwacji w sprawie wojny na Bałkanach – 10 października 1991 r. (s. 341), *Desidero riprendere* do Patriarchy Kościoła prawosławnego w Serbii w sprawie wojny na Bałkanach – 11 października 1991 r. (s. 343), *Magno cum gaudio* na 400-lecie Unii Brzeskiej – 25 marca 1995 r. (s. 345), do Seniora Synodu Czeskobraterskiego Kościoła Ewangelickiego – 2 maja 1995 r. (s. 347), *W postudze pojednania i jedności* do Kardynała Edwarda Idrisa Cassidy'ego – 20 czerwca 1997 r. (s. 349).

Bardzo cennym materiałem są w s p ó l n e d e k l a r a c j e: Papieża Jana Pawła II i Arcybiskupa Canterbury Roberta Runcie. Katedra w Canterbury, 29 maja

1982 r. (s. 351), Jana Pawła II i prawosławnego Patriarchy Syryjskiego Antiochii. Rzym, 23 czerwca 1984 r. (s. 353), Wspólna deklaracja Papieża Jana Pawła II i Patriarchy Dimitriosia I – 7 grudnia 1987r. (s. 355), Papieża Jana Pawła II i Arcybiskupa Canterbury Roberta Runcie – 2 października 1989 r. (s. 358), Papieża Jana Pawła II i Katolikosy-Patriarchy Mar Dinkhi IV Wspólna deklaracja chrystologiczna Kościoła katolickiego i Asyryjskiego Kościoła Wschodu. U Świętego Piotra, 11 listopada 1994 r. (s. 360), Papieża Jana Pawła II i Patriarchy Ekumenicznego Bartłomieja I – 29 czerwca 1995 r. (s. 362), Papieża Jana Pawła II i Arcybiskupa George'a Leonarda Careya. Rzym, 5 grudnia 1996 r. (s. 365), Jana Pawła II i Katolikosy Patriarchy Karekina I Sarkissiana. Rzym, 13 grudnia 1996 r. (s. 367), Papieża Jana Pawła II i Katolikosy Arama I Keshishiana. Rzym, 25 stycznia 1997 r. (s. 369), „Abyśmy byli świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił” Deklaracja końcowa Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Europie – fragment (s. 371).

H o m i l i e i m o d l i t w y: Ten, który rozpoczął w nas dobre dzieło, dokończy go. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 30 stycznia 1982 r. (s. 373), Chrzest – fundament jedności. Homilia w Katedrze Westminster – 28 maja 1982 r. (s. 377), Nowy etap wspólnej pielgrzymki ku jedności. Nabożeństwo ekumeniczne w Katedrze Canterbury – 29 maja 1982 r. (s. 381), Życie ofiarowane za jedność. Zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – Beatyfikacja Marii Gabrieli Sagheddu – Bazylika św. Pawła za Murami, 25 stycznia 1983 r. (s. 384), Prawdziwy ekumenizm. Liturgia Słowa w Belize podczas podróży Jana Pawła II do Ameryki Środkowej – 9 marca 1983 r. (s. 388), Aż do osiągnięcia celu. Bazylika św. Pawła za Murami. Msza św. na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1984 r. (s. 391), Bari – miejsce spotkania Wschodu i Zachodu. Nabożeństwo ekumeniczne w Bari – 26 lutego 1984 r. (s. 394), Oby Ten, który zapoczątkował w nas dobre dzieło, dokończył go. Homilia Papieża podczas nabożeństwa ekumenicznego – 5 grudnia 1985 r. (s. 398), Głoszenie Słowa i jedność chrześcijan. Msza św. na Campal Grounds w Goa - 6 lutego 1986 r. (s. 399), Nie możemy być minimalistami. Nabożeństwo ekumeniczne w katedrze katolickiej w Nowej Zelandii – 24 listopada 1986 r. (s. 403), Wspólne świadectwo Bożej tajemnicy, która jest jedynym źródłem pokoju. Homilia podczas Mszy św. w Asyżu na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1987 r. (s. 405), Chcemy wypełnić to, czego Bóg pragnie dla swego Kościoła. Homilia Papieża podczas Mszy św. odprawionej w obecności Patriarchy Dimitriosia I – 6 grudnia 1987r. (s. 408), Światło, na które „oczekują wyspy” Homilia w Bazylice św. Pawła za Murami – 25 stycznia 1988 r. (s. 412), Milenijne radości, nadzieje i troski. Homilia podczas obchodów Tysiąclecia Chrztu Rusi w Bazylice św. Piotra – 10 lipca 1988 r. (s. 415), Dialog w wierności prawdzie. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1989 r. (s. 420), Homilia podczas nieszpórów w kościele świętych Andrzeja i Grzegorza – 30 września 1989 r. (s. 423), Duch

Boży prowadzi uczniów Chrystusa ku jedności. Homilia w czasie Mszy św. na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1993 r. (s. 426), Nie możemy trwać w rozłączeniu. Homilia Papieża Jana Pawła II podczas wizyty Patriarchy Ekumenicznego Konstantynopola – 29 czerwca 1995 r. (s. 430), Szukajmy pilnie dróg zjednoczenia. Homilia na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1996 r. (s. 433), Obowiązek ewangelizacji spoczywa na wszystkich chrześcijanach. Ekumeniczna Liturgia Słowa w katedrze w Paderborn – 22 czerwca 1996 r. (s. 436), U źródeł wiary Kościoła. Uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Msza św. papieska oraz nałożenie paliuszy trzydziestu nowym metropolitom – 29 czerwca 1996 r. (s. 439), Jedność Wschodu i Zachodu sprawą całego Kościoła. Homilia podczas nabożeństwa Moleben w Bazylice Watykańskiej – 6 lipca 1996 r. (s. 442), Chrystus pragnie, aby wszyscy stanowili jedno. Homilia z 7 lipca 1996 r. (s. 445), Musimy dążyć do odzyskania jedności. Homilia podczas nieszporów w kościele św. Andrzeja i św. Grzegorza – 5 grudnia 1996 r. (s. 447), Nawrócić się ku jedności. Homilia papieska na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1997 r. (s. 449), Nie żałujmy wysiłku na rzecz wielkiego dzieła zjednoczenia. Modlitwa ekumeniczna we Wrocławiu podczas VI Podróży Jana Pawła II do Polski – 31 maja 1997 r. (s. 453), Ważny krok na drodze ku jedności. Msza św. z okazji 350-lecia Unii Użhorodzkiej – 27 października 1997 r. (s. 457).

P r z e m ó w i e n i a: Nie ustawajmy w drodze. Podczas spotkania ekumenicznego w Libreville – 18 lutego 1982 r. (s. 460), w Lizbonie – 14 maja 1982 r. (s. 461), Wspólnota w Duchu Świętym nie może być czymś abstrakcyjnym. Spotkanie z przywódcami Kościołów w Canterbury – 29 maja 1982 r. (s. 463), Do przedstawicieli różnych wyznań w Szkocji. Podróż Jana Pawła II do Wielkiej Brytanii – 1 czerwca 1982 r. (s. 464), Życie wewnętrzne Kościoła. Przemówienie do Kolegium Kardynalskiego, Kurii Rzymskiej i pracowników Watykanu (fragment) – 28 czerwca 1982 r. (s. 466), Spoglądam z podziwem na ekumeniczną współpracę w Kanadzie. Spotkanie ekumeniczne w anglikańskim kościele św. Pawła – Toronto, 14 września 1982 r. (s. 467), Przemówienie Ojca Świętego podczas wizyty Jego Świątobliwości Katolikosy Cylicji Karekina II Sarkissiana – 16 kwietnia 1983 r. (s. 471), Przemówienie Ojca Świętego podczas wizyty Patriarchy greko-prawosławnego Antiochii Ignacego IV Hazima u Ojca Świętego Jana Pawła II – 13 maja 1983 r. (s. 473), W duchu braterskiej miłości. Spotkanie ekumeniczne w Warszawie – 17 czerwca 1983 r. (s. 476), Jedność chrześcijan rękojmią wiarygodności Ewangelii. Do delegacji Patriarchy Ekumenicznego Konstantynopola – 30 czerwca 1983 r. (s. 479), Pewnego dnia jednym językiem słać będziemy naszego Ojca w Duchu i Prawdzie. Spotkanie ekumeniczne – 11 września 1983 r. (s. 481), Wszyscy jesteśmy objęci łaską Pana naszego Jezusa Chrystusa. Przemówienie w zborze ewangelicko-luterańskim w Rzymie – 11 grudnia 1983 r. (s. 484), Na drodze ku jedności. Przemówienie do Światowej Rady Kościołów – 12 czerwca 1984 r. (s. 486), Nasze rozważania

koncentrują się na przyjęciu Ducha Świętego. Przemówienie w Ośrodku Ekumenicznym patriarchatu prawosławnego w Chambesy (Szwajcaria) – 12 czerwca 1984 r. (s. 492), Wszyscy jesteście powołani do wspólnego dawania świadectwa Ewangelii. Spotkanie z Zespołem Roboczym Kościołów Chrześcijańskich w Kehrsatz (Szwajcaria) – 14 czerwca 1984 r. (s. 494), Oczyszczenie pamięci. Spotkanie z Radą Federalną Kościołów Ewangelickich w Kehrsatz (Szwajcaria) – 14 czerwca 1984 r. (s. 496), Razem dążymy do jedności, jakiej pragnie Chrystus. Spotkanie ekumeniczne w Utrechcie – 13 maja 1985 r. (s. 499), Jeden Pan, jedna wiara, jeden Chrzest. Słowo podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele św. Piotra w Utrechcie – 13 maja 1985 r. (s. 505), Święta sprawa jedności. Przemówienie do Kurii Rzymskiej – 28 czerwca 1985 r. (s. 506), Zjednoczeni w modlitwie o pokój. Przemówienie na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – 25 stycznia 1986 r. (s. 514), Uczniowie jednego Pana. Spotkanie z przedstawicielami Kościołów chrześcijańskich w Kalkucie – 3 lutego 1986 r. (s. 517), Zjednoczeni w postudze miłości. Spotkanie z katolikami i przedstawicielami innych wyznań chrześcijańskich w Mangalur – 6 lutego 1986 r. (s. 518), Czyńmy wszystko, aby przyspieszyć nadejście dnia błogosławionego. Spotkanie z Katolikiem prawosławnego Kościoła malankarskiego rytu syryjsko-jakobickiego w Koczin – 7 lutego 1986 r. (s. 522), Spotkanie z Katolikiem prawosławnego Kościoła syro-malankarskiego w Kottayam (Indie) – 8 lutego 1986 r. (s. 523), Co się stało z dziedzictwem waszych męczenników? Nabożeństwo ekumeniczne w amfiteatrze Trzech Galii w Lyonie – 4 października 1986 r. (s. 525), Naszym wspólnym trudem będzie modlitwa o pokój. Do uczestników konferencji sekretarzy światowych wspólnot chrześcijańskich – 21 października 1986 r. (s. 528), Abyśmy nieśli pokój, dając wspólne świadectwo. Katedra św. Rufina. Słowa Papieża wprowadzające do wspólnej modlitwy chrześcijan – 27 października 1986 r. (s. 529), Z pomocą Najwyższego wszystko jest możliwe. Spotkanie z przywódcami religii, duchowieństwem i alumniami w Dhaka (Bangladesz) – 19 listopada 1986 r. (s. 531), Jeżeli chcemy być posłuszni poleceniu Pana. Spotkanie ekumeniczne w Augsburgu – 4 maja 1987 r. (s. 535), Tylko Kościół eucharystycznie pojednany będzie wiarygodnym znakiem jedności i pokoju. Spotkanie z przedstawicielami Kościołów chrześcijańskich w Warszawie – 8 czerwca 1987 r. (s. 538), Nowe Dyrektorium ekumeniczne. Do uczestników plenarnego zebrania Sekretariatu Jedności Chrześcijan – 5 marca 1988 r. (s. 542), Usiłujcie zachować jedność Ducha. Spotkanie ekumeniczne w Lusace – 4 maja 1989 r. (s. 544), Dążymy do tej jedności, której pragnął Chrystus. Spotkanie ekumeniczne w zamku Akershus w Oslo – 1 czerwca 1989 r. (s. 546), Nadszedł czas otwarcia nowego rozdziału dziejów chrześcijaństwa. Spotkanie ekumeniczne w Trondheim – 2 czerwca 1989 r. (s. 550), Jedność chrześcijan stanie się darem Boga w Jego czasie łaski. Spotkanie ekumeniczne w Rejkiawiku – 3 czerwca 1989 r. (s. 554), Punktem odniesienia jest dla nas wszystkich Jezus Chrystus. Spotkanie ekumeniczne w Turku (Finlandia) – 5 czerwca 1989 r. (s. 558), Nasza droga ku wspólnej Eucharystii. Spotkanie z biskupami duńskiego Kościoła luterańskiego

w Roskilde – 6 czerwca 1989 r. (s. 561), Spotkanie przy stole Słowa. Spotkanie ekumeniczne w Pałacu Moltkego w Kopenhadze – 7 czerwca 1989 r. (s. 564), Bez polemik i wzajemnej nieufności. Spotkanie ekumeniczne w katedrze luterkańskiej w Uppsali – 9 czerwca 1989 r. (s. 567), Dialog pomiędzy religiami a wierność prawdzie. Spotkanie z przywódcami różnych religii w Dżakarcie – 13 października 1989 r. (s. 572), Nasze Kościoły są Kościołami siostrzanymi. Nabożeństwo ekumeniczne w prawosławnej katedrze św. Mikołaja w Białymstoku – 5 czerwca 1991 r. (s. 576), Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II podczas spotkania ekumenicznego w Polsce – 9 czerwca 1991 r. (s. 579), Formacja ekumeniczna w Kościele. Do przewodniczących komisji ds. ekumenizmu Konferencji Episkopatów i Synodów Katolickich Kościołów Wschodnich -15 maja 1993 r. (s. 582), Podejmijmy na nowo dialog miłości. Do Patriarchy prawosławnego Kościoła Etiopii – 11 czerwca 1993 r. (s. 584), Prowadźmy dalej dialog teologiczny. Do delegacji Ekumenicznego Patriarchatu Konstantynopola – 28 czerwca 1994 r. (s. 587), Przemówienie Ojca Świętego w Kościele ewangelicko-augsburskim w Skoczowie – 22 maja 1995 r. (s. 589), Przemówienie Papieża do delegacji Asyryjskiego Kościoła Wschodu – 11 listopada 1995r. (s. 590), Musimy usuwać bariery i dążyć do pełniejszej komunii. Spotkanie z przedstawicielami Kościołów ewangelickich w Paderborn – 22 czerwca 1996 r. (s. 592), Żydzi i chrześcijanie muszą bronić godności wszystkich ludzi. Spotkanie z Centralną Radą Żydów w Berlinie – 23 czerwca 1996 r. (s. 595), Duchowa pielgrzymka katolików i prawosławnych ku Jubileuszowi. Przemówienie Papieża do delegacji Ekumenicznego Patriarchatu Konstantynopola – 29 czerwca 1996r. (s. 598), Nowa ewangelizacja i ekumenizm. Przemówienie na zakończenie Synodu Biskupów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego – 24 listopada 1996 r. (s. 600), Aby wspólnie realizować zadanie ewangelizacji. Przemówienie Papieża Jana Pawła II podczas wizyty Katolikos Najwyższego Patriarchy wszystkich Ormian Karekina I Sarkissiana – 13 grudnia 1996 r. (s. 603), Kościół musi być zjednoczony. Przemówienie Papieża do delegacji ormiańskiego Kościoła Cylicji – 25 stycznia 1997 r. (s. 605), Chrystus pragnie jedności swoich uczniów. Spotkanie z przedstawicielami Serbskiego Kościoła Prawosławnego – 13 kwietnia 1997 r. (s. 608), Cała ludzkość potrzebuje pojednania. Spotkanie ekumeniczne w Polsce – 22 czerwca 1997r. (s. 609), Wypełnić wolę Chrystusa. Przemówienie Papieża Jana Pawła II podczas wizyty prymasa Wspólnoty anglikańskiej abpa George'a Leonarda Careya – 5 grudnia 1997r. (s. 611), Ku pełnej jedności w prawdzie. Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady do Spraw Jedności Chrześcijan – 19 lutego 1998 r. (s. 612), W poszukiwaniu jedności chrześcijan w Europie. Przemówienie do Wspólnego Komitetu Rady Konferencji Episkopatów Europy i Konferencji Kościołów Europy – 20 lutego 1998 r. (s. 614).

R o z w a ż a n i a i m o d l i t w y: Módlmy się o dar jedności – 19 stycznia 1982 r. (s. 617), Niech wszyscy odnajdą mieszkanie w Tobie, o Panie – 20 stycznia 1982 r. (s. 618), Wielka sprawa jedności chrześcijan. Anioł Pański z Papieżem – 23

stycznia 1983 r. (s. 620), Wielkie pragnienie wierzących pełnej jedności Kościoła. Rozważania przed odmówieniem „Anioł Pański” dnia 24 lipca 1983 r. (s. 621), Jedność przez krzyż – 18 stycznia 1984 r. (s. 623), Nowe zaangażowanie na rzecz jedności chrześcijan – 26 czerwca 1985 r. (s. 625), Tęsknota za jednością – 13 października 1985 r. (s. 627), Wzajemna modlitwa o przywrócenie pełnej jedności – 22 stycznia 1986 r. (s. 628), Wspólna modlitwa chrześcijan – 18 stycznia 1987 r. (s. 631), Jedność w Chrystusie – 21 stycznia 1987 r. (s. 632), Ona zna drogę do jedności – 25 stycznia 1987 r. (s. 634), Aby imię Chrystusa nie zostało wymazane – 26 czerwca 1986 r. (s. 635), Miłość Boga usuwa lęk – 20 stycznia 1988 r. (s. 637), Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan – 18 stycznia 1989 r. (s. 639), Ten proces nie może się zatrzymać w pół drogi. Rozważania z 24 stycznia 1990 r. (s. 642), Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan – 20 stycznia 1991 r. (s. 645), Modlimy się o zjednoczenie chrześcijan – 23 stycznia 1991 r. (s. 646), Współpraca ekumeniczna w dziele ewangelizacji – 22 stycznia 1992 r. (s. 647), Aby wszyscy stanowili jedno – 20 stycznia 1993 r. (s. 650), Dzieło jedności troską wszystkich – 22 stycznia 1995 r. (s. 652), Różnorodność w jedności: sprawa ekumenizmu – 28 czerwca 1995 r. (s. 654), Drogi ekumenizmu – 26 lipca 1995 r. (s. 657), Działalność ekumeniczna – 2 sierpnia 1995 r. (s. 659), Ekumenizm w stosunkach z Kościołami wschodnimi – 9 sierpnia 1995 r. (s. 661), Ekumenizm a Kościoły odłączone na Zachodzie – 23 sierpnia 1995 r. (s. 664), Jedność przez zwycięża podziały – 30 sierpnia 1995 r. (s. 666), Kościół wobec religii niechrześcijańskich – 14 stycznia 1996 r. (s. 669), Modlitwa jest prawdziwym źródłem dążenia do pełnej jedności – 17 stycznia 1996 r. (s. 670), W trosce o rozwój ekumenizmu – 21 stycznia 1996 r. (s. 672), Matka jedności – 29 czerwca 1996 r. (s. 674), Twórcy jedności – 30 czerwca 1996 r. (s. 675), Bogactwo Kościoła Wschodu i Zachodu – 7 lipca 1996 r. (s. 676), Monastycyzm Wschodu – Castel Gandolfo, 28 lipca 1996 r. (s. 678), Śladem Ojców Kościoła – Castel Gandolfo, 4 sierpnia 1996 r. (s. 679), Aby lepiej się rozumieć – Castel Gandolfo, 11 sierpnia 1996 r. (s. 681), W kierunku pojednania. Rozważanie papieskie przed modlitwą „Anioł Pański” – 19 stycznia 1997 r. (s. 682), Wspólna odpowiedzialność za budowanie jedności – 22 stycznia 1997 r. (s. 683), Modlitwa chrześcijan Wschodu – 3 listopada 1997 r. (s. 686), Wymowa ikony – 17 listopada 1997 r. (s. 687).

O r ę d z i a: do Patriarchy Ekumenicznego Dimitriososa I – 30 listopada 1981 r. (s. 689), Pośłanie do katolickiej wspólnoty ukraińskiej z okazji tysiąclecia chrztu Rusi Kijowskiej *Magnum baptismi donum* – 14 lutego 1988 r. (s. 690), Wierzący zjednoczeni w budowaniu pokoju. Orędzie Papieża Jana Pawła II na XXV Światowy Dzień Pokoju – 1991 r. (fragment) (s. 697), W jedności z Chrystusem i w komunii z Biskupem Rzymu. Przesłanie Ojca Świętego do hierarchów katolickich Kościołów Wschodnich Europy – 28 czerwca 1997 r. (s. 698).

W drugim dziale zbioru *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu w latach 1982-1998* zamieszczone zostały DOKUMENTY POLSKIE:

listy episkopatu, dokumenty z synodów lokalnych, przemówienia i listy biskupów. Większość tych tekstów opublikowano w „Piśmie Okólnym” i „Biuletynie KAI”. Jak przeczuwają autorzy: „Ilość zamieszczonych tutaj dokumentów, w porównaniu z działem pierwszym, może budzić niepokój i pytania o polski ekumenizm. Jednak zbyt krytyczne sądy o polskim zaangażowaniu ekumenicznym nie będą słuszne. Otóż, nie wszystkie wypowiedzi ekumeniczne biskupów polskich mogliśmy zamieścić w tym zbiorze. Wiele kazań, wygłoszonych przez biskupów podczas różnych ekumenicznych uroczystości, nie zostało opublikowanych ani nawet pozostawionych w archiwach w maszynopisie”. O takim stanie rzeczy powiadomili inicjatorów zbioru m.in. metropolita wrocławski, ks. Henryk kard. Gulbinowicz, arcybiskup łódzki, ks. Władysław Ziółtek, a także arcybiskupi lubelscy, poprzedni – ks. Bolesław Pylak oraz obecny – ks. Józef Życiński. Język i styl tekstów polskich zachowano w oryginalnym brzmieniu, albowiem ingerencja redakcyjna mogłaby pozbawić je wewnętrznej dynamiki, kształtowanej niejednokrotnie potrzebą chwili czy oczekiwaniami zgromadzenia liturgicznego. Dzięki uprzejmości znawcy polskich synodów lokalnych – Marka Fiałkowskiego OFMConv w zbiorze polskich dokumentów znalazły się także cenne dokumenty ekumeniczne synodów lokalnych.

Dokumenty Episkopatu: Wezwani do jedności przez krzyż naszego Pana. List pasterski Episkopatu na Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijaństwa – 1 grudnia 1983 r. (s. 703), List pasterski Episkopatu Polski na Jubileusz św. Metodego (s. 706), Słowo Komisji Episkopatu do Spraw Ekumenizmu na Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan 1988 – Opole, 1 stycznia 1988 r. (s. 709), List Biskupów Polski z okazji Tysiąclecia Chrztu Rusi – 18 czerwca 1988 r. (s. 713), List pasterski Episkopatu Polski na Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan od 18 do 25 stycznia 1989 r. – 16 grudnia 1988 r. (s. 716).

Dokumenty Kościołów Lokalnych: IV Synod Diecezji Tarnowskiej 1982-1986 r. (s. 720), III Synod Diecezji Kieleckiej 1984-1991 r. (s. 722), Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991 r. (s. 727), II Synod Diecezji Częstochowskiej 1987 r. (s. 732), II Polski Synod Plenarny 1991 r. (s. 734), Poznański Synod Archidiecezjalny 1992-1993 r. (s. 749), II Synod Diecezji Włocławskiej 1994 r. (s. 755), I Synod Diecezji Drohiczyńskiej 1994 – 1997 r. (s. 756).

Józef kard. Glemp, Prymas Polski, metropolita warszawski: Wspólne zadania w Chrystusie. Przemówienie podczas spotkania z przedstawicielami Kościołów i Związków Wyznaniowych zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej – Warszawa, rezydencja Prymasa Polski, 25 września 1981 r. (s. 790), Łączy nas Jezus Chrystus. Homilia podczas nabożeństwa ekumenicznego – Warszawa, Praga, kościół prawosławny pod wezwaniem świętej Marii Magdaleny, 25 stycznia 1982 r. (s. 792), Słowo wygłoszone po Mszy świętej podczas spotkania ekumenicznego w kościele akademickim św. Anny – Warszawa, 26 stycznia 1983 r. (s. 794), Homilia podczas Mszy świętej o jedność chrześcijan. Spotkanie ekumeniczne w kościele św. Marcina – Warszawa, dnia 28 stycznia 1984 r. (s. 796), Kościół zasadą jedności narodów

Europy. Słowo wygłoszone po Mszy św. odprawianej z udziałem Episkopatów Europejskich ku czci świętych Cyryla i Metodego – Londyn, katedra Westminster, 27 lutego 1985 r. (s. 798), Jubileusz świętych Cyryla i Metodego. Przemówienie dla Radia Watykańskiego na temat uroczystości jubileuszowych ku czci świętych Cyryla i Metodego w Dżakowie w Jugosławii – Rzym, 11 lipca 1985 r. (s. 800), Chrystus zmartwychwstał i jest z nami. Słowo do wiernych obrządku greckokatolickiego (s. 803), Prawo do poznania Boga i oddania mu czci. Homilia w Uroczystość Objawienia Pańskiego (Trzech Króli) – Warszawa, archikatedra pod wezwaniem świętego Jana Chrzyciela, 6 stycznia 1988 r. (s. 806), Świadomie kształtować jedność. Homilia podczas Mszy świętej – Londyn, kościół pod wezwaniem świętego Andrzeja Boboli, 18 stycznia 1988 r. (s. 810), Droga do zwycięstwa Ewangelii. Słowo podczas nabożeństwa ekumenicznego – Belfast, katedra anglikańska pod wezwaniem świętej Anny, 19 stycznia 1988r. (s. 813), Millennium chrztu Rusi rzeczywistością wiary. Słowo podczas sympozjum z okazji Tysiąclecia Chrztu Rusi – Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, aula, 10 marca 1988 r. (s. 814), Naszym wspólnym zadaniem dawanie świadectwa wierze. Homilia podczas Mszy świętej – Moskwa, kościół pod wezwaniem świętego Ludwika, 11 czerwca 1988r. (s. 817), Przemówienie podczas liturgii dziękczynnej w klasztorze św. Daniela – 12 czerwca 1988r. (s. 821), Bóg jest u fundamentów tego Jubileuszu. Słowo Józefa Kardynała Glempa, Prymasa Polski, z okazji 1000-lecia Chrztu Rusi – Ukrainy, podczas akademii przygotowanej przez Kościół greckokatolicki – Jasna Góra, sala Jana Pawła II, 10 września 1988 r. (s. 822), Słowo Józefa Kardynała Glempa, Prymasa Polski, na zakończenie uroczystości Milenium Chrztu Rusi – Ukrainy, Jasna Góra, „Na Szczycie”, 11 września 1988 r. (s. 824), Budowanie jedności Kościoła Chrystusowego jest zadaniem każdego z nas. Homilia podczas nabożeństwa ekumenicznego w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan – Warszawa, kościół ewangelicko-augsburski pod wezwaniem, Świętej Trójcy, 22 stycznia 1989 r. (s. 826), List do Biskupa obrządku bizantyńsko-ukraińskiego bpa Jana Martyniaka – 22 stycznia 1991r. (s. 828), Wiara powinna nas zbliżać. List do Aleksego II patriarchy Moskwy i Wszechrusi Warszawa, 28 września 1992 r. (s. 830).

Bronisław Dembowski, biskup włocławski: Przemówienie ekumeniczne w kaplicy Kościoła ewangelicko-metodystycznego, Warszawa, 22 stycznia 1995 r. (s. 757), Przemówienie w kościele parafii ewangelicko-reformowanej, Żychlin, 23 stycznia 1995r. (s. 759), Homilia wygłoszona w kościele wyznania ewangelicko-augsburskiego we Włocławku, 29 stycznia 1995 r. – w Tygodniu Ekumenicznym (s. 762), Homilia wygłoszona we Wrocławiu podczas spotkania młodzieży Taize – 30 grudnia 1995 r. (s. 764), Homilia podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele parafii ewangelicko-augsburskiej we Włocławku – 28 stycznia 1996 r. (s. 767), Homilia wygłoszona w Koninie podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele ewangelicko-augsburskim, 21 stycznia 1997 r. (s. 770), Homilia podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele ewangelicko-augsburskim w Kole, 21 stycznia 1998 r. (s. 773),

Homilia podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele starokatolickim Mariawitów – Warszawa, 25 stycznia 1998 r. (s. 776).

Pacyfik A. D y d y c z O F M C a p, biskup drohiczyński: Wkład religijnych doświadczeń chrześcijańskiego Wschodu w dzieło ewangelizacji Europy. Przemówienie podczas Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów (s. 778), Kazanie wygłoszone podczas Mszy św. na zakończenie sympozjum – Drohiczyn, 26 stycznia 1995 r. (s. 788).

Józef K o w a l c z y k, abp, Nuncjusz apostolski w Polsce: Kazanie podczas nabożeństwa ekumenicznego w kościele ewangelicko-reformowanym – Warszawa, 6 stycznia 1992 r. (s. 831).

Franciszek kard. M a c h a r s k i, arcybiskup metropolita krakowski: Kazania wygłoszone tradycyjnie podczas Mszy św. u 00. Dominikanów na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan: od 24 stycznia 1982 r. do 26 stycznia 1997 (s. 835-856).

Alfons N o s s o l, biskup opolski: Odezwa na Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan 1986 – Opole, 18 stycznia 1986r. i 12 stycznia 1987r. (s. 857 – 859) Wezwanie do modlitwy o jedność chrześcijan – Opole, 8 stycznia 1990 r. (s. 861), Listy pasterskie na Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan: Choć chrześcijanie wierzą inaczej, nie wierzą w Innego 1995 (s. 865), 6 stycznia 1996 r. (s. 869), 1997 r. (s. 872), Niech Duch Święty wspiera nas w dziele jednania wszystkich chrześcijan – styczeń 1998 r. (s. 874), Wezwanie do modlitwy w intencji obrad plenarnej Międzynarodowej Komisji dla dialogu pomiędzy Kościołem rzymskokatolickim i ewangelickim w Opolu w dniach 27 lutego – 3 marca 1989 r. (s. 877), Słowo pasterskie w związku z sesją plenarną Komisji Luterańsko-Rzymskokatolickiej do Spraw Jedności – Opole, 12 sierpnia 1998 r. (s. 879).

Jan Wiktor N o w a k, biskup siedlecki: Jedność jest w ostateczności darem Ducha Świętego. Słowo na zakończenie Nabożeństwa Ekumenicznego – Siedlce, Kościół Św. Teresy, 17 stycznia 1998 r. (s. 882), Wielki Jubileusz 2000-lecia przynagla nas ku jedności. Nawiedzenie relikwii Bł. Męczenników Podlaskich, Krzyża Pratułińskiego i Obrazu Matki Bożej Leśniańskiej podczas Misji Ewangelizacyjnych 2000 – Jabłeczna, 2 września 1997 r. (s. 884).

Kazimierz R o m a n i u k, biskup warszawsko-praski: Dokument najbardziej ekumeniczny, czyli Encyklika *Ut unum sint* (s. 887).

Kazimierz R y c z a n, biskup kielecki: Homilia wygłoszona podczas Mszy św. inaugurującej Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan – Lublin, KUL, 18 stycznia 1994 r. (s. 898).

Jan S z l a g a, w tym czasie biskup pomocniczy chełmiński, obecnie biskup pelpliński: Kazanie podczas nabożeństwa ekumenicznego (s. 900).

Jan Ś r u t w a, biskup zamojsko-lubaczowski: Kazanie w ramach Tygodnia Ekumenicznego – Lublin, kościół akademicki KUL, 20 stycznia 1987 r. (s. 901).

Damian Ziemoń, arcybiskup metropolita katowicki: Homilia podczas nabożeństwa ekumenicznego – Mikołów, 21 stycznia 1996 r. (s. 903), Homilia podczas centralnego nabożeństwa ekumenicznego w ramach Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan – Mikołów, 18 stycznia 1998 r. (s. 906).

Świadectwo 244 najnowszych dokumentów (173 o charakterze ogólnym i 71 o zasięgu krajowym) nie pozwalają wątpić o wielkiej powadze i nacisku Kościoła w kierunku zaangażowania ekumenicznego. Pomaga też zauważyć osiągnięcia Kościoła na polu ekumenii. W tym świetle bardziej zrozumiałe jest opinia przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Jedności Chrześcijan, kard. E. Cassidy'ego, iż w dziedzinie ekumenicznej, spośród pozostałych wyznań chrześcijańskich, Kościół rzymskokatolicki jest „chyba najlepszy i najbardziej odważny”, a droga ekumenizmu jest „drogą Kościoła”¹

Zauważamy też, jak bardzo zmieniło się rozumienie ekumenizmu i do jakiego stopnia samo pojęcie nabiera nowego znaczenia: bardziej jako drogi do pojednania międzyreligijnego, pojednania ludzkości i całego stworzonego świata. Nic w tym dziwnego, że nie wszystkie dokumenty w kolekcji dotyczą bezpośrednio ekumenizmu, a kilka z nich to wypowiedzi skierowane wprost do niechrześcijan. W tym sensie nie czas na uprawianie swoistego ekumenicznego purytanizmu, chociaż dla wielu taka ewolucja może nieuchronnie doprowadzić do „rozmycia się głównego celu dążeń ekumenicznych, jakim jest jedność chrześcijan w jednym Kościele” (Od Redakcji s. 6)! Są również takie teksty, które ekumenizmem zajmują się pośrednio lub poruszają zagadnienia ważne dla ekumenizmu. Do pierwszej grupy należą teksty skierowane do grekokatolików w związku z rocznicą chrztu Rusi Kijowskiej albo w jakiś sposób łączą się z trudnym problemem uniatyzmu czy unionizmu. Do tej grupy należą teksty dotyczące np. ważnych wydarzeń historycznych, m.in. rocznic soborów ekumenicznych czy obchodów tysiąclecia Chrztu Rusi.

Autorzy mają wielką nadzieję, że zbiór dokumentów ekumenicznych Kościoła katolickiego rychło i na długo stanie się instrumentem pracy poszukiwanym nie tylko przez studentów i profesorów, zwłaszcza że został opatrzony wstępami oraz indeksami: biblijnym, osobowym, nazw geograficznych i rzeczowym. Cyfry w indeksach odsyłają nie do numerów stron, lecz do numerów na marginesach. Nietrudno też przewidzieć, że będzie dopełnieniem *Wprowadzenia do ekumenizmu*, które ukazało

¹ Wypowiedź na łamach „L'Osservatore Romano” w związku z negatywną recepcją przez niektóre środowiska deklaracji *Dominus Iesus*. Według Przewodniczącego Rady trudności nie spowodowały zawarte w deklaracji tezy, lecz brak w tekście wyraźnego uznania tego, co już zostało osiągnięte w ekumenizmie na przestrzeni 35 lat. Jak podkreślił, „nie było z pewnością zamiarem Kongregacji Nauki Wiary zamienianie dotychczasowych dokumentów na temat ekumenizmu deklaracją *Dominus Iesus*” Cyt. za: „Wiadomości KAI” nr 4 z 25 stycznia 2001 s. 24.

się staraniem Instytutu Ekumenicznego KUL. W ten sposób powstał kolejny, jakże cenny i fundamentalny element warsztatu naukowego.

Myślę, że proponowany przez autorów publikacji „powrót do źródeł” ma jeszcze jedną cenną zaletę, która wymaga specjalnego podkreślenia. Wielkim osiągnięciem polskiego ekumenizmu jest mianowicie nowy przekład Dekretu o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* Soboru Watykańskiego II, zainicjowany przez o. Leonarda Górkę SVD, znawcę problematyki ekumenicznej i soborowej². Zamieszczona w zbiorze nowa wersja tłumaczenia Dekretu zachowuje dyskretnie (w przypisach) poprzednie – wymagające korekty – wyrażenia. Zagadnienie jest o tyle ważne, że samo kluczowe dla ekumeni pojęcie *redintegratio*³ nie ma jednoznacznego odpowiednika, podobnie jak bliskie mu *reformatio*⁴, i również treściowo – głównie w wyniku historycznego obciążenia przez teologię wyznaniową – jest wieloznaczne. W tym kontekście można zauważyć pewną prawidłowość w stopniu radykalizacji Kościołów wyznaniowych do tradycji Kościoła nie podzielonego (tradycji w czasie), która na jednym biegunie skupia społeczności o wrażliwości katolickiej, a na drugim wspólnoty uwrażliwione na tradycję w przestrzeni. Najwyraźniej ów wyznaniowy partykularyzm ujawnia się w modelach przyszłej jedności (katolicki – jedności organicznej, prawosławny – jedności soborowej, protestancki – idea pojednanej różnorodności), co w konsekwencji sprawia, iż w ekumenicznej perspektywie i za pomocą ekumenicznego języka nadal funkcjonuje wyznaniowy konfesjonalizm. Myślę, że Autor przekładu, świadom konsekwencji „ekumenicznych pułapek”, wynikających z niuansów lingwistycznych, zwraca szczególną uwagę na najbardziej odpowiadający wrażliwości ekumenicznej Kościoła dobór znaczeń. Dlatego kluczowe słowo *redintegratio* łączy z łacińskim *instauratio* (powtórzenie, wznowienie) z polskim odpowiednikiem „przywrócenie” (por. przyp. 1 na s. 11 i przyp. 36 na s. 17), a *restauratio* (odświeżenie, odnowienie, naprawa, przywrócenie dawnej świetności) z „odbudowanie” (por. przyp. 5 na s. 12 i przyp. 55 na s. 23). Pragnę dla przykładu nadmienić, że jeszcze inną wrażliwość prezentuje Autor przekładu warszawskiego, który akapit o zaangażowaniu ekumenicznym całego Kościoła przekłada: „Troska o *doprowadzenie do jedności* (*unionis instaurandae*) jest sprawą całego Kościoła”⁵

² Wcześniej uczynili to ekumeniści ze środowiska warszawskiego – por. nowy przekład ks. prof. T. Gogolewskiego w: *W służbie jedności. Symposium ekumeniczne w Akademii Teologii Katolickiej (18 marca 1994)*. Red. M. Czajkowski. Warszawa 1994.

³ *Redintegratio* – powtórzenie, ponowne przyjęcie, odnowienie, naprawienie, przywrócenie do dawnego stanu, do dawnego posiadania. Por. A. J o u g a n. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Warszawa 1992 s. 574.

⁴ Por. doskonałe studium: H. D. W o j t y s k a. *Reformacja. Reforma katolicka. Kontr-reformacja. Dzieje nomenklatury i próba uściślenia pojęć*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 24:1977 z. 4 s. 223-249.

⁵ *W służbie jedności* s. 245.

Jest jeszcze jeden element, na który wskazał nestor polskiej ekumenii – ks. prof. A. Skowronek, a dotyczący poszukiwań najodpowiedniejszych form lingwistycznej emfazy w przekładzie Dekretu. Myślę, że ten problem może pobudzić do głębokiej i twórczej debaty wielu znakomitych teologów. Niech refleksja teologa-ekumenisty z Warszawy da nam odczuć słodycz takiej dyskusji ekspertów. Tym bardziej że Teolog dzieli się słowem lekkiego komentarza nie tyle do Dekretu, ile do pierwszego polskiego przekładu, zamieszczonego w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst łacińsko-polski*. Poznań 1967 s. 297-339. Cytując dokument Teolog przypomina, że – dla przykładu – „dialogi mają mianowicie być prowadzone *in spiritu religioso*, który to zwrot przełożony został na język polski literalnie, po prostu przez «w duchu religijnym». Mniej ekumenicznie uświadomionemu czytelnikowi przyjść może na myśl nieugięta, do kompromisów nieskora i w racje partnera nie wsłuchująca się postawa obrony własnych przekonań religijnych. Celnie oddaje powyższy zwrot przekład niemiecki, tłumacząc oba wyrazy inaczej i głębiej przez «w Duchu pobożności» (*vom Geist der Frommigein bestimmt*)⁶ «Duch» z dużej litery (!)⁷, wieloznaczny przymiotnik «religijny» oddając rzeczownikowo przez «pobożność». Dostrzegamy, jak z miejsca radykalnej zmiany ulega cała perspektywa, uwaga ześrodkowana zostaje na Soborowi tak drogiej idei ekumenizmu duchowego, któremu *Dekret* poświęcił sporo osobistej uwagi. Wskazanie na duchowy, czyli przez Ducha Świętego inspirowany wymiar dialogu nie jest przypadkowo rzuconą interpolacją. Uwaga ta pragnie pobudzić do nadania każdemu spotkaniu swego rodzaju charakteru nabożeństwa. Dopiero gdy dialog będzie przepojony i prowadzony w duchowości modlitwy (*gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich – Mt 18, 20*), możliwe stanie się przewyciężenie nieporozumień i sprawiedliwe wniknięcie w zróżnicowane nieraz wyjściowe pozycje teologiczne partnera” I jakże cenne dla zasygnalizowanej problematyki przestanie nadziei od nestora współczesnej ekumenii: „Ekumeniczne rozmowy pokazują bowiem wyraziście, jak z gruntu różne terminologie oznaczać mogą to samo, i na odwrót, jak operowanie tym samym słownictwem przykrywać może istnienie głębokich różnic”⁸

⁶ W przekładzie zamieszczonym w *Ut unum* wyrażenie to ma formę: „w duchu wiary i pobożności” – por. przyp. 28 na s. 15.

⁷ Ów Duch (Święty) koresponduje z kluczowym zdaniem otwierającym DE 4: „[...] pod tchnieniem Ducha Świętego [...]”, co jest wyraźną aluzją do encykliki *Divino afflante Spiritu* Piusa XII (1943).

⁸ A. S k o w r o n e k, *W trzydziestolecie Dekretu o ekumenizmie*. W: *W służbie jedności* s. 262–263.